

Пригоди професора Віл'яма Вокса на острові Ципанґо

Леонід Чернов

ПРОЛОГ. ЛЮБОВ ЦІНОЮ В 23 КОПІЙКИ

Блукаючи вулицями індуського селища на Цейлоні, в пишній гущавині кокосових пальм, серед таємничих буддійських капличок, – я цілком випадково, сам того не помічаючи, відійшов від селища і заглибився в джунглі.

Обабіч суцільною непроникавою стіною став первісний пальмовий ліс, переплетений плутаною сіткою ліан. Буйно й дико розрослися якісь чудернацькі кущі, м'ясисті колючі кактуси. Крутилася голова від п'ягливих пахощів невідомих велетенських яскравих квітів.

Деся у височині гаркаво гелґотали строкато-веселкові папуги.

По вітах дерев спритно стрибали полохливі юрби веселих малп.

Зненацька до мене долинуло придушене гарчання.

Таке гарчання в джунглях не віщує нічого доброго. Я сховався за пальмовий стовбур і озирнувся.

Біля входу в хатину закам'яніли одне перед одним двоє індусів. М'язи їхні напружилися, немов сталеві пружини. Обидва загрозово гарчали й, стиснувши кулаки, люто поводили величезними баньками.

– Ось вона, казкова Індія! – подумав я, переповнений романтичним захопленням. – Ось вона – країна брамінів, факирів, заклинателів змій.

В ту ж мить позаду нерухомих бійців виросла полохлива жіноча постать з величезною ломакою в маленьких чорних руках.

Я ввесь затремтів від романтичного запалу.

– Ось-ось! – вигукнула думка. – Ось воно – вогненне дикунське кохання, непереможна кривава ревність, первісна жага – могутня і пекуча, як со...

Жінка мовчки махнула ломакою, і один з дикунів, ковтаючи повітря, гучно гепнувся горілиць.

– Кінець, – затремтів я. – Чоловіка забито. Кохання перемогло. Тепер коханці стиснуть одне одного в обіймах, і... Ось як цілують в Бенаресі...

Ніяких обіймів я, проте, не помітив.

Весело заверещавши, коханці нахилилися над забитим і почали нишпорити в складках його лахміття. В руках жінки блиснула якась маленька срібна штучка, яку вона відшукала в кишені небіжчика. Сингalezка струнко випросталась і затріпотіла від щасливого реготу.

– Амулет майбутнього щастя палких сердець! – таємниче промайнуло в мене в голові.

Проте, мужчина не виявив особливої радості. Навпаки, він незадоволено гарикнув, розгорнувся, зацідив жінці кулаком в обличчя, а коли та, заверещавши, впала крижем, він діловито розтулив їй кулака й вихопив звідти срібну штучку.

Це була англійська монета, півшилінг...

Зробившись повноправним власником монети, мужчина радісно зареготав, зажерливо притиснув скарба до грудей і, цілком задоволений з себе, зник, відбрикуючись, в тропічній гущавині...

На душі в мене було таке почуття, наче туди вихлюпнули помийницю.

***

Я бачив любов.

Це була екзотична, на європейський кшталт, сильна як смерть любов дикунів, – така любов, що для неї жертвують життям, умирають і вбивають.

І оцінено було цю любов рівно в півшилінги – 23 копійки на наші гроші.

ШЛЯХИ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Зараз, тиняючись у тропічному європейському костюмі серед чорних напівголих дикунів, я пильніше придивляюсь до їхнього життя.

Я бачу зовсім не загадкових індусів, що шмигляють з поштою на англійських велосипедах. Я зустрічаю екс-браміна за кермом тріскучого автомобіля. Я часто-густо натрапляю на покірних, улесливих чорних поліцаїв з кокардами, в європейській формі, з рабськими боязкими очима.

Я спостерігаю, що більшість маленьких чорних індусенят, які бігають до англійської школи й вивчають там закон божий та географію – більшість цих дегенератиків уже носить окуляри.

Купуючи в якогось чорного пройдисвіта пару ракушок або сигарети, я відчуваю, що він усю свою уярмлену душу заплює, батька продасть, аби тільки обдурити мене на два пенси.

Блукаючи біля крамниць, я звично відмахуюсь від зажерливого роя тубільців, що намагаються затягти мене до першої-ліпшої крамнички, тикнути брудним пальцем у якийсь різнобарвний мотлох і простягти руку:

– Бакшиш!

Спробуй йому відмовити...

Цей шахрай здійме такий галас, наче я різонув його ножом по горлянці...

Столітній монументальний жрець, звівши руки догори, спеціально для мене молиться своєму Будді, щоб зараз же повернути простягнуту до мене руку долонею вгору:

– Бакшиш!

І коли я подумаю про цих голодних, знівечених імперіалістичною цивілізацією людей – мене охоплює скажена лють проти банків, церков, в'язниць, контор, – проти всієї цієї пожадливої, згубної, безпощадної культури чванливих білих джентльменів у

білосніжних тропічних шоломах.

Чому?

А ось чому.

ЧАСТИНА ПЕРША. БІЛА МАЛПА

Ясного рожевого ранку піщаним морським узбережжям вештався голий довготелесий чорношкірий хлопець.

Мугикаючи собі під ніс веселу пісеньку, він безтурботно поляпував себе по стегнах, часом спиняючись для того, щоб по-приятельському підморгнути сонцеві, що сходило.

Саме в цю мить він спіткнувся об щось чорне, м'яке, мокре, незграбне – і сторожко відстрибнув у бік.

– Чорт його знає, – непевно забубонів Kiy-Ciy. – Медуза не медуза, гадюка не гадюка... Треба, про всякий випадок, сповістити своїх...

І побіг.

Ватажок племені дуже зацікавився розповіддю Kiy-Ciy. Випустивши з горлянки бойовничий зойк, він ухопив кам'яну сокиру, несамовито замахав руками і разом з Kiy-Ciy прожогом подався до берега.

Юрба дикунів, забачивши ватажкові п'яти, радісно заревла й кинулася слідком, вибрикувала й верещала, смакуючи наперед нову нечувану розвагу.

Дикуни обачно поштурхали таємничу тварину ціпками. Помітивши, що вона не рухається, чорношкірі підійшли ближче. Після пильного огляду виявилось, що загадкова істота є щось середнє між горилою й людиною.

Але що то була за людина!

По-перше, шкіра в неї була не чорна, як у кожної порядної людини. Шкіра була білою, як крейдяна скеля. До того ж, ця істота невідомо чому була оповита якоюсь чорною тканиною. На грудях тканина була біла, а навколо ший чомусь теліпалася синя з крапками ганчірка. Істота лежала нерухомо, не дихаючи.

– Ей, ви, ледацюги! – заклопотано гукнув ватажок. – Хіба ви не бачите, що це просто біла голомоза горила нової породи? Вона захлинулася, і буря прибила її до берега. Нумо, відкачаймо її!

Дикуни заревіли від захоплення і кинулись відкачувати напівмертву білу малпу.

ЛЮДИНА З ЗАГИБЛОГО КОРАБЛЯ

Очунявши, чудна істота вилупила очі й обвела короткозорим поглядом здивованих рятівників.

– Ей, ви, дикуни! – раптом гукнула вона. – Чому ж ви мене не вбиваєте?

– А навіщо? – добродушно посміхнувся ватажок. – Ти ж не робиш нам нічого поганого. А їжі в нас і так вистачить. Бачиш – кокоси, ананаси, банани...

- Ні, не для їжі, а так. Адже ж дикунам приємно вбивати людей?

- Теж знайшов приємність! Один з наших місяців шістсот тому забив, кажуть, людину. А потім узяв та й завісився... Ти не кусаєшся?

- Я не дикун.

- Значить, не людина? Я хто ж ти - малпа?

- Самі ви малпи. Я - краса і гордість цивілізованого світу, винахідник смертельних задушливих газів, професор Віл'ям Вокс.

- Кого ж ти нищив своїми газами? Хижих звірів?

- При чому тут звіри?

- Ага, значить - отруйних гадів?

- Не гадів, а людей. Під час війни десяток балонів мого газу може винищити цілу країну. Все живе задихається, і країна обертається на пустелю.

- Значить, у вас нема чесного бою, груди на груди?

- Дикуни, - скривися Вокс. - Спробуй, поясни їм, що бій з дрючками є пережиток варварства.

Дикуни глибоко замислились.

- Слухай, чужоземцю, - тихо вимовив Кіу-Сіу. - А тебе не повісили за твої гази?

- Та ви справжні варвари! - заверещав учений. - З мене пишається цілий цивілізований світ. До того ж - у нас не вішають. Це занадто примітивним, некультурний спосіб, що багатьом впливає на нерви. У нас садовлять на електричне крісло. Діє легко й ніжно.

- Так-так, - хитро хитнув головою ватажок і лукаво підморгнув своїм. - А чому ти обмотаний чорними ганчірками?

- Якими ганчірками? Йолопи, та це ж сюртук.

Тут лише професор з жахом звернув увагу на той ганебний факт, що його оточила спаленіла від цікавості юрба зовсім голих людей.

- О, небо! - сплеснув руками професор. - Т'адже ж ви - зовсім голі, панове. Як же вам не соромно, джентльмени?

Дикуни не зрозуміли всього жаху свого становища.

- А що таке "соромно"? - боязко запитав хтось.

- Сором - це таке почуття, коли... гм!.. коли соромно. От, наприклад, ви голі - і ви повинні соромитись.

- А як же ми маємо це робити?

- Ви повинні обмотуватись якоюсь тканиною. Треба закривати своє тіло.

- Навіщо ж його закривати? Від сонця? Ми не боїмося сонця.

- Не від сонця, а від сорому.

- Значить, ми повинні соромитися свого тіла?

Оглушливий регіт покрив відповідь ученого.

- У нього просто нема десятої клепки, - зітхнув Кіу-Сіу. - Даремно ми його врятували.

Професор учув останні слова, здригнувся, гордовито випроставсь і забуркотів:

- Ага! Я й забув... Ей, ви там! Маєте.

В руці у нього блиснула срібна монета.

- Що це? - запитав Кіу-Сіу. - Подарунок на знак миру?

- Це за турботи. За те, що врятували.

- Подарунок за врятування людини? - ображено скрикнув Кіу-Сіу.

Далі він хотів сказати ще щось, та махнув рукою, відвернувся і, спересердя плюнувши, затерявся серед юрби.

- Слухай, чужоземче, - лагідно сказав ватажок. - Ти просто втомився й виголодався. Через те й верзеш дурниці... Гей, Кара-Пуко! Одведи-но, хлопче, чужинця до вільної хатини, дай йому попоїсти і нехай він відпочине. А тоді ми з ним побалакаємо... - на цім слові ватажок лукаво підморгнув до своїх.

Ті довго стримували себе, надималися, затуляли роти долонями, шипіли й фурхали. Нарешті, не витримали. Стався вибух. Громохий регіт луною полинув до моря.

Так на березі незнаємого тропічного острова краса і гордість гуманного цивілізованого людства - професор Віл'ям Вокс уперше зустрівся з грубими жорстокими темними дикунами...

ПРОФЕСОР ОБУРЮЄТЬСЯ

Прокинувшись другого ранку, професор побачив, що юрба дикунів, спинивши подих, оточила його з усіх боків. Кожен з дикунів уп'яв цікавий погляд у професорову постать, а деякі навіть стиха верещали від цікавості.

- Добридень, чужоземче, - посміхнувся ватажок. - Як ся маєш? Відпочив?

- Відпочив. Якого дідька треба тут оцим чорномазим?

- Тобою цікавляться. Кажуть, що давно вже ніхто їх так не смішив, як ти.

- Кретини. Слухайте, ватаже. Як у вас тут стоїть справа з сніданками?

- Скільки хочеш. Онде вони на пальмах ростуть - сніданки. А м'ясиво по лісах бігає. Сніданків у нас досхочу.

- Скажіть подати. Три порції.

- Тобто як це "подати"? - здивувався ватаг. - Іди й бери, скільки тобі треба.

- Що значить - бери? Не буду ж я сам, як малпа, дертись на пальми по кокоси або шмигляти по джунглях, шукаючи м'ясива?

- Інакше неможна, - відказали йому - У нас плоди в рот не літають, їх треба запихати туди силою. А птахи - хоча й літають, так не в рот.

- Мені повинні подавати все готове.

- Хто?

- Ви.

- А ти що робитимеш?

- А я робитиму винаходи. Буду сидіти й думати.

- Ти - сидіти й думати, а інші - робити на тебе?... Нічого не вийде, - впевнено сказав ватажок. - Ніхто не погодиться.

- Вибачте, - прорипів учений. - Як це так "не погодиться"? Раби та слуги не сперечаються, коли їм наказують.

- Хто-о?

- Раби та слуги.

- Це ще що за штукovina?

- Це ті, що виконують усю чорну роботу за інших.

- А інші що роблять?

- Не ваша справа. Роблять, що хочуть, думають, відпочивають, розважаються.

- Цього в нас нема. У нас не думають. Відпочивають - це правда. Все життя.

- Чекайте, як же я буду без слуги?

- Так і будеш.

- Та я згоден йому платити. Ось.

Професор вихопив з кишені жменю дрібних срібних монет.

- Бачите? За ці гроші я матиму цілі гори ананасів, кокосів, бананів.

- Смачне? - діловито запитав хтось із юрби.

- Що смачне? - не зрозумів професор. - Банани?

- Та ні. Цяцьки оці, гроші - смачні?

- Дурні. Їх не їдять.

- А що ж з ними роблять?

- Ними платять, віддають їх у ріст...

- А-а, розуміємо... У ріст? Значить, рослина?

- Яка рослина? - роздратовано нявкнув Вокс. - Це метал. Ну, щось схоже на камінь.

Нестриманий регіт, од якого заворушилося листя на пальмах, був відповіддю на його слова. Деякі найбільш смішливі дикуни вже качалися по землі, вхопившись за животи, і плакали від реготу.

- Слухай! - закричав ватажок, захлинаючись од сміху. - Послухай... Значить, ти хочеш, щоб тобі віддавали прекрасні смачні банани за ці ні до чого непридатні білі цяцьки, що їх не можна навіть розкусити? Ну, подумай ти сам: то - спілі запашні банани, а це... тьфу! - та й годі!

- Ха-ха-ха!

- Xi-xi-xi!..

- Хо-хо-хо!..

Того ж дня Віл'ям Вокс власною персоною, крекчучи, лазив на пальму по кокоси й бігав до річки напиться.

Реготали лише жінки та хлоп'ята, бо більшість чоловіків пішла в ліс - шукати якогось цілющого коріння від болів у животі.

Болі в животі були наслідком безупинного реготу протягом останніх двох днів.

ВОЖДЬ СОРОМИТЬСЯ СВОЄЇ НЕКУЛЬТУРНОСТІ

Віл'ям Вокс постановив зовсім не розмовляти з дикунами до того часу, доки не буде

закінчено вдосконалений стріломет, за допомогою якого професор сподівався порозумітися з чорношкірими.

- Вони в мене затанцюють! - скреготав зубами Вокс. - Я їм тоді поясню, що таке слуги.

Оповивши стегна широким листям (сюртук, на жаль, прийшов до остаточного занепаду), професор прийшов до ватажка й похмуро запитав:

- Слухайте, ви там, чорношкірий. Де у вас тут дістають дозвіл на будівництво хати?

Чорношкірий, не зрозумівши, витріщив очі й низав плечима.

- Я хочу побудувати собі лабораторію, - пояснив професор.

- Ну й будуй собі на здоров'я - погодився ватажок.

- Але я хочу дістати дозвіл.

- А навіщо він тобі? - посміхнувся дикун. - Хочеш - будуй, не хочеш - не будуй.

- А коли мене потім потягне ваша поліція?

- Це ще що за штука?

- Це спеціальні люди, що доглядають за порядком, заарештовують за вільнодумство.

- Цього в нас нема, - винувато сказав ватажок. - Порядку в нас скільки хочеш, а от поліції нема.

- А хто ж у вас доглядає за паспортами?

Дикун увесь скоцюрбився й зігнувся, як побитий пес.

- Куди вже нам, - сумно зідхнув він. - У нас навіть паспортів нема. Дикуни ми - й більш нічого...

- А куди ви садовите злочинців?

- Нікуди... - сльозливо закліпав очима ватажок. - Ми такі некультурні, що навіть злочинців не маємо.

- А в'язниця?

- І в'язниці теж нема.

Професор з огидою одвернувся.

- От дикуни! - подумав він. І вголос запитав:

- В бога віруєте?

- О, богів у нас скільки хочеш, - зрадів ватажок, задоволений з того, що хоч тут дикуни не відстали від культурних людей. - Богів у нас вистачає. Хочеш, можу подарувати тобі парочку.

Ватажок ухопив пару пальмових цурупалків чоловікоподібного вигляду й тицьнув їх до рук професорові.

Вчений з огидою відсмикнув руку й покривився.

- Та ні, я не про цих богів. Є бог на небі, в трьох лицах, грізний, караючий. Він дбає за пригнічених і бідних. Але непокірних він карає, зухвалих він убиває блискавками, гордих він...

- А в нас навпаки, - здивувався дикун. - Коли боги посилають погану годину, ми самі лупцюємо їх ціпками, як Сидорових кіз. Тоді вони робляться - як шовкові.

- Я не розумію цих слів. Я знаю, що твій бог - дурний, незграбний, непідходящий для нас. Ми його ніколи навіть не бачимо. Його не можна навіть добре відчухрати, коли досадно. Який же бог, коли він благословляє вбивство, страту, жорстокість.

Професор раптом спалахнув від люті й швидко зашкунтильгав по хаті.

- Ти - останній дурень, чорношкірий! - вигукнув він. - Ти зневажаєш культуру через те, що знаєш тільки ази нашої цивілізації. Я тобі вже розповідав, як живуть люди в наших країнах. Вулицями раз-у-раз пролітають електричні трамваї й бензинові екіпажі. Наші країни з кінця в кінець перетято рейками залізниць і обплутано сіткою електричних дротів. Велетенські пароплави, дирижаблі, аероплани, підводні човни, радіо, кіно, отруйні гази, газета - ось речі, без яких культурне людство не уявляє свого існування...

- Стривай, чужоземче, - зупинив його дикун. - Я це прегарно розумію. Мої земляки теж чудово мандрують, хоча й не в розкішних купе та кабінах, а переважно пішки. Але вони не почувають жодних незручностей, тому що не знають ваших машин. А ці вигадки, про які ти розповідаєш, вони тільки позбавляють людину інтересу, небезпеки й пригод.

Професор сердито засопів і ображено промимрив:

- Ну, небезпека, припустім, є й у нас... У нас в вагоні можуть, наприклад, потягти чемодана...

А дикун говорив уже голосно й упевнено:

- Я знаю, кому служать ваші машини й бензинові екіпажі. Вони служать тому, хто встиг награвувати собі найбільше блискучих монет.

- Брешеш, дикуне.

- Я говорю правду. Я бачу вплив твоєї культури на тобі самому. В тобі немає радості життя й веселощів. Ти - лютий та жорстокий. На твоїм чолі я бачу сліди скорботних думок, втоми від лютої боротьби, нудьги й пороків. Тобі вже не хочеться посміхатись синьому небу, радіти разом з молодим деревом, сміятись разом із сонцем...

Голос дикуна забринів співчуттям.

- Я ж знаю, що ти - дуже, дуже нещасна людина, чужоземче. Коли б ти народився в нашій країні, ти був би вдсятеро щасливіший...

Віл'ям Вокс нахмурився, мов хмара, так що в хатинці потемніло.

Йому дуже хотілося поговорити з дикуном від щирого серця.

Він уперше відчув, що світовий устрій, який він вважає за ідеальний, - насправді огидний і бридкий. Маленька купка захопила до своїх рук усі скарби країни й буде свій добробут на крові і поті сотень мільйонів. Від того життєвий шлях сучасної культурної людини - одна нелюдська кривава боротьба за існування, брехня, зрада, жорстокість. Нестерпні страждання гризуть людину від колиски до могили, і половина культурного людства вже втратила здатність сміятись. Сучасні умови життя загноїли душу, експлуатація дужих сплюндрувала нерви й тіло, і людство з жахливою хуткістю мчить до звиродніння й дегенерації. Ще на зорі життя люди почали свої пекучі шукання щастя, але з кожним днем примара щастя стає туманнішою й невловимішою.

"Людина народжується, страждає й умирає" – ця страшна формула стала вже звичайною в його високоцивілізованій країні. В боротьбі за шматок хліба людина розірвала з природою, з лісів та степів утекла, замурувалась у задушливій квартирі, засіла в канцелярії, пішла до прокоптілого заводу – й природа жорстоко мститься: пересічна довжина людського життя з двохсот років упала до сорока... Всі держави на багнетях тримають утворений лад, завзято мчать уперед, намагаючись випередити одне одного в культурності, незмінно пристосовуючи всі найновіші винаходи для вбивства людей на війні, спізнілого, бо відразу поневолять сильніші й культурніші "царі життя" ворожих країн...

– Спухай, чужоземче, – сказав нарешті дикун. – Ім'ям спасіння нашого народу я прошу тебе: покинь свою шкідливу роботу.

В душі Віл'яма Вокса прокинулась і заревіла від образи культурна людина.

– Тобто як це покинути?

– А так: усе, що ми маємо, ми знову зробимо спільним добром, забудемо твої гріхи й знову повернемося до сонця й радості життя.

Віл'ям Вокс побілів і, заскреготавши зубами від люти, підскочив до дикуна й ухопив його за плечі.

– Ти розумієш, що ти кажеш, чорношкірий пес? – гримнув професор.

...Пішов професор – лютий, похмурий, аж чорний.

ДИКУНИ ХОТЯТЬ КУЛЬТУРИ

Біля дзюркотливого струмка Віл'ям Вокс побачив трьох дикунів, що лежали на животах і пожадливо пили свіжу воду.

– Не пийте сирої води, – зашкварчав професор. – Це може спричинитися до шлунково-кишкових захворювань.

Один з дикунів обернувся й весело показав професорові язика.

– А-а! – заверещав професор. – Він мене ще й зневажає! Віддайте зараз же ваш ціпок. Не хочете? А дозвіл на зброю ви маєте? Та я вас за двадцять чотири години...

Потім пригадав, що він у країні дикунів, плюнув і поплентався в ліс шукати матеріалу для будування лабораторії.

День-у-день у душі професоровій зростало й поширювалося почуття глибокого жалю до нещасних, позбавлених благ цивілізації дикунів, що не мали навіть – тяжко вимовити! – ні календаря, ні годинників.

– Як же ви знаєте, яка тепер година? – допитувався професор.

– А навіщо вона нам?

– Як так – навіщо? Ну... щоб не спізнитись на роботу.

– У нас роботою не займаються. Не по клімату. Наївся бананів – от і вся робота.

Професор ляскав себе по стегнах і напружено думав.

І прийшов до висновку:

– Дикунів треба цивілізувати.

За два дні відбулися бучні збори всього племені, й професор виголосив там величезну промову.

На невеличкому помості, вкритому широким листям, сидів карачки ватажок, професор і наймудріші члени племені. Навкруги галасували хмари дикунів.

- Вельмиповажні панове! - почав професор.

Дикуни зачмихали.

- Шановні дикунове! Чи знаєте ви, що таке рідина від мозолів?

- Ми навіть не знаємо, що таке мозолі, - винувато зітхнули дикуни.

- Нещасні... А про грошову систему ви чули?

- Куди вже нам...

- От бачите. А в цих двох речах - у грошах і в рідині від мозолів - і єсть квінтесенція цивілізації, що має полегшити ваше безрадісне дикунське життя. Я хочу освітити ваше життя світлом цивілізації. Ми спочатку збудуємо примітивні майстерні, запровадимо грошову систему, зробимо вогнепальну зброю, що на віддаленні нищитиме ваших ворогів. Ми варитимемо п'янливе питво, виробимо закони, що стоять на сторожі громадського добробуту, організуємо поліцію, що ловитиме й садовитиме до новеньких в'язниць злочинців. По блискучих рейках бігатимуть вогнедишні поїзди, вулицями ваших селищ мчатимуть електричні трамваї й бензинові екіпажі. Всемогутня медицина продовжить ваші дні, а віскі й гарний шантан розвеселить ваші душі. Правда, для здійснення другої частини мого програму нам потрібна буде допомога моєї країни, та я сподіваюсь у найближчій часі збудувати великого вітрильного човна, поїхати на батьківщину й привезти потрібних людей та машини... Отже - бажаєте цивілізуватись?

Дикуни почали радитись.

- А може, краще його з'їсти? - запропонував якийсь дідок, показуючи зашкарублим пальцем на професора.

Допитлива молодь запротестувала.

Кінець-кінцем, переважна більшість дикунів, зачарована блискучою промовою професора, заявила:

- Бажаємо прилучитись до благ всесвітньої культури.

Професор низько вклонився й пообіцяв другого дня, за допомогою всього племені, стати до роботи.

ЧАСТИНА ДРУГА. ТРІУМФ

Вже майже півроку під керівництвом професора працювали сотні тубільців, творили блага культури.

Вже вечорами по збудованих нашвидку шинках молодь горлала п'яних пісень, частуючи себе свіжою вогненною водою, й платила новенькою, цупкою, щойно зробленою монетою.

Професор мав уже півтора десятки вірних слуг. Здатні дикуни відразу зрозуміли, що за маленькі монети, що їм дає професор, у харчевні можна дістати й м'ясо, й

вогненну воду. І що більше монет давав їм професор, то відданіші були чорношкірі.

Одного разу вночі до професорової лабораторії влетів білий ватажок.

- Слухай, Світло Знання! - заревів дикун. - Уставай! Трапилось таке, чого ніколи не було в нашій країні. Один з наших, розвеселившись од огненної води, вкрав у свого друга гаманець з монетами, а той розпорів йому черево одним з тих кинджалів, що ти обмінюєш нашим на хутро.

Професор сів на ліжку й, звисивши голі волохаті ноги, почав думати.

- Цілком зрозуміла річ, - прорипів він нарешті. - В країні починає зароджуватись злочинний елемент. Треба організувати поліцію.

За два місяці утворили поліцію. Кожного поліцая уквітчали кокардою й озброїли довгим ножом.

- А тепер, - сказав Вокс, - треба скласти закони, інакше поліції нічого буде робити. З факту існування поліції походить потреба утворення законів.

І засів писати закони.

Найбільш здібні тубільці цілими днями втовкмачували в голову темній юрбі значення окремих артикулів.

Тут раз-у-раз траплялися прикрі непорозуміння.

- Чому закон мені наказує обмотуватись пальмовим листям?

- Щоб не порушувати громадської благопристойности.

- Я її й не порушую. Я просто хочу ходити голий.

- Я в поліцію ти хочеш?

- В поліцію не хочу, - одверто признавався дикун.

- Тоді обмотуйся листям.

Закон суворо охороняв права тих, хто встиг наховати собі силу блискучих монет і купував працю своїх земляків.

Без грошей вже нічого не можна було дістати: професор розподілив природні багатства країни на рівні частини і роздав їх своїм прихильникам. Кокоси й банани треба було купляти, інакше доводилось мати діло з поліцією.

Закон, крім того, найсуворіше забороняв присвоєння чужої власности, злодійство, кохання до чужої дружини або чоловіка, а також бійки, вбивство й розлуку з законною жінкою.

- В нас і без законів цього не було, - похмуро скаржився ватажок.

- Нічого, - самовпевнено заспокоював його Вокс. - Тепер теж не буде. Хай тільки добудують в'язницю.

Коли в'язницю скінчили, Віл'ям Вокс видав додатковий закон, що забороняв навіть у думці критикувати чинний лад. Тубільці позирали на ґрати новенької в'язниці і хмарно мовчали.

Колишні жерці, спокушені блискучими монетами, негайно перейшли в християнство, повісили на себе нашвидку зроблені дерев'яні хрестики, молились єдиному богові і раз-у-раз обіцяли непокірним дикунам за покірність рай в майбутньому житті.

- Не хочу я майбутнього життя, - буркотів якийсь дикун. - Хочу, щоб усе було, як перше.

- Я до в'язниці хочеш?

- До в'язниці не хочу.

- Гляди мені. Там місця вистачить.

Місць у в'язниці справді вистачало. Бо час від часу кат виводив найбільш упертих злочинців на майдан і, наказавши їм помолитись за спасіння душі, жваво відтинав їм голови.

Віл'ям Вокс з вікна своєї лабораторії дивився на цю операцію, й пекучий біль країв йому серце.

- Боже мій, - шепотів він. - Коли ж, нарешті, замість цього дикунського способу ми матимемо у себе електричне крісло?..

ЛЮДИНА НАРОДЖУЄТЬСЯ, СТРАЖДАЄ І ВМИРАЄ

Батажок дедалі марнів і зітхав глибше й глибше.

- Слухай, чужоземче, - сказав він одного разу Воксові. - Зверни увагу на наших дівчат. Вони навчились продавати своє тіло за блискучі монети.

- Це називається - проституція, - позіхаючи, сказав Вокс.

- Мені однаково, як воно називається, - відповів батажок, - а тільки наші чоловіки хворіють від цього на погані хвороби.

- Ти - справжній дикун! - гримнув Вокс. - Не можна ж усе відразу. Почекай, ми збудуємо лікарні й успішно будемо боротися з отим лихом. А цих дівчат можна буде садовити до в'язниці. Це можна почати й завтра. Дуже просто.

Батажок замислився й уп'явши погляд у далечінь, сумно сказав:

- Ти обіцяв нам, чужоземче, блага культури, але ми їх щось не бачимо. Культура є, а благ нема...

- Тобто, як це нема благ? - обурився Віл'ям Вокс. - А монетна система? А перші майстерні зброї? А поліція? А в'язниця для покидьків? А вогненна вода, що веселить серце? А закон, що стоїть на сторожі твого добробуту? Це, на твою думку, що? Собака?

Дикун гірко всміхнувся.

- З того часу, як ми тебе врятували, наш нарід забув сміятись, танцювати й радіти, всміхатись сонцеві й життю. За твої блискучі штучки чоловіки продають свою працю й сумління, а жінки - працю й тіло. Ми ніколи не вбивали й не крали, - тому що все добро наше було спільне. Тепер твоя в'язниця переповнена злочинцями.

- А куди ж їх дівати? Дикуне?

- Я знаю, що чужоземець - Світло Знання, а я - дурний дикунський батажок, якому завтра земляки можуть дати абшит. Але я хочу сказати те, що бачать мої очі. Твоя культура, як отруйний плід, робить людям одну тільки шкоду.

- Ти - дурень чорношкірий.

- Я знаю. Я - дурень, а з тебе пишається цілий цивілізований світ. Та коли там, у

твоїх країнах, усі вчені й благодійники людства подібні до тебе, то ви – найнебезпечніші, найшкідливіші потвори в світі. Я згадую, яке прекрасне було наше життя до тебе і яке воно огидливо-болюче зараз. Хто його зіпсував? Ти. Наше життя сяяло сонцем, радістю, сміхом. Всі в нас були рівні. А ти прийшов, розділив нас на багатих і злидарів, примусив страждати і втішатися надіями на якісь там блага, що нам обіцяє на тім світі твій бог.

– Не смій богохулити, дикуне! Знищити те, що є основою культурного розквіту кожної країни? Повставати проти законного ладу? Я накажу відтяти тобі твою прокляту голову, шахраю! Геть! Геть звідси! І коли ти ще раз навернешся мені на очі – ти згниєш у в'язниці як собака!

Професор наступав і скиглив.

Дикун стояв на порозі і, стиснувши зуби, простромив Вокса палючим поглядом.

– Ти запам'ятав, що я тобі сказав? – крикнув йому в обличчя Вокс.

Дикун не ворухнувся. Уп'явши погляд в очі професора, він жбурнув гнівну блискавицю й чеканно сказав:

– Я запам'ятав. Але й ти, в свою чергу, теж запам'ятай наш звичай: своїх земляків, слабих на незцілиму хворобу, ми шпурляємо зі скелі в море. І їм краще відразу вмерти, і ми менше страждаємо, дивлячись на них. Прощай.

Дикун рвучко відвернувся й швидко зник у густій вбирущій запашній темряві.

СУМНІ ДНІ МІСТЕРА ВІЛ'ЯМА ВОКСА

Хвилі здушеного незадоволення грізно гуркотіли по всій країні.

З кінця в кінець, немов шиплячі змії, плазували чутки про майбутнє повстання.

Численні прибічники Віл'яма Вокса вже побоювались ходити ночами без охорони.

Професор подвоїв кількість поліцаїв.

Одного рожевого ранку величезна гуркотлива юрба дикунів, озброєних ножами, ціпками й камінням, вільно обступила головне поліційне бюро.

Ватажок цієї зграї постукав ціпком у міцні двері й гукнув:

– Ей, ви там! Полісмени! Витрушуйтеся-но з своїх нір, чортів душі!

Шеф поліції висунув заспане набрякле обличчя в вікно й сердито крикнув:

– Це що за чортівня? Хто вам дозволив скупчуватись юрбою більше одного чоловіка? Як ви насмілились турбувати поліцію, підла чернь? Розійдись мені зараз же!

– А оце ти бачив? – спитали дикуни, помахуючи ціпками.

– Чим можу служити, джентльмени? – відразу лагідно запитав шеф.

– Зовсім не треба служити! – крикнули дикуни. – Вивалюйтесь із своїх барліг, собачі печінки, віддавайте нам свої ножі й ціпки і забирайтесь до дідька!

– Для мене трохи незрозуміло, – дипломатично почав шеф, – на підставі якого артикулу ви...

– Чого там незрозуміло? Не хочемо більш поліції – та й годі. До біса блискучі монети, в'язницю, вогненну воду і всю культуру разом з її папашею. Хочемо, щоб усі

були рівні, як перше.

- Бунт? - несамовито зойкнув шеф. - Повалення законної влади? Ей, хоробрі полісмени! За мною! Вперед! Ми їм покажемо!

І супротивники кинулись один на одного, табір на табір, і вперше за весь час існування цієї країни пожадлива суха чорна земля почервоніла від гарячої крові, що її проливали одноплемінці.

Розтинаючи повітря дикими зойками, змішавшись в один дивовижний живий вінегрет, вороги сумлінно лупцювали, товкли й гатили один одного, причому після кожного влучного удару по голові супротивник заспокоювався й лежав нерухомо, не втручаючись у дальший хід правильного бойовиська.

Провалюючи ворожі черепи, дикуни, за прикладом культурних людей, в такий спосіб доводили супротивникові правоту своїх переконань.

Винищивши половину полісменів, дикуни загнали решту в ліс і, пригрозивши їм ціпками, побігли розмовляти з Віл'ямом Воксом,

Професор забарикадувався в своїй хатині і розмовляв із чорношкірими через маленьку дірочку.

- Ей ти, стара лиса малпо! - гукнув ватажок. - Вилізай-но з своєї халабуди. Ну, мерщій!

- Я - професор Віл'ям Вокс, - зарипіло в хатинці, - і з мене...

- ... пишається весь цивілізований світ, - зично закінчили дикуни. - Знаємо. Нам від цього радости мало. Вилазь, кажуть тобі.

- Чого вам треба, дикуни?

- Там згодом тобі скажуть. Може, пустимо на волю, а може, й утопимо.

- Це насильство. Поліціє!

- Поліція не почує, - посміхнулась юрба. - Поліція відсиджується в лісі. Її тепер звідти калачем не виманиш.

- Живий не здамся! - крикнув Вокс і законопатив щілинку обривком колишнього сюртука.

- Ах, так? - обурився ватаг. - Гаразд. В такому разі ми матимемо сьогодні на обід смажену свинятину.

Ватажок махнув рукою, і веселі дикуни натаскали до стін хатинки цілу купу сухого листя й хмизу.

- Запалюй!

Брязнуло кресало. Бліде й жовте на сонці, прозоре полум'я лизонуло сухе листя і, жбурнувши д'гори чорне шмаття диму, затріскотіло в вітах.

Згодом воно перестрибнуло на стінки хатини - і зараз же верескливо розчинилось вікно, і звідти сполоханим птахом вилетів вельмиповажний професор. Квапливо озирнувшись, він наввистрибки чкурнув до лісу, виблискуючи п'ятами так, що боляче було дивитись.

За хвилину весела ватага піймала задиркуватого професора, підхопила його на руки і, частуючи вченого легенькими стусанами й потиличниками, потягла його до

моря.

- Куди ви, хлопці? - з цікавістю питали стрічні.

- Професора топити несемо, - діловито відповідали з юрби.

На березі, коли все вже було готово, ватажок раптом почухав потилицю, скривився, махнув рукою й заговорив:

- Слухайте, земляки. Мені зараз спала на думку така річ... Ми всі тепер знову вільні. Нема в нас ні культури, ні поліції, ні всяких там штук. Так навіщо ж нам засмучувати радість цього дня вбивством? Посадімо чужоземця в його вітрильний човен, і хай собі забирається під три чорти. Правильно я кажу?

- Правильно! - загули дикунські лави. - Тягни сюди човен.

Верескливого професора посадили в човен, жбурнули йому кокосів, рижу, дали солодкої води й наказали:

- Відчалюй.

- Вельмишановні дикуни, - почав благодіяти вчений. - Я - професор Віл'ям Вокс, кра...

- ...са і гордість світу? Знаємо! - крикнули дикуни. - Геть з очей, поки не дістав по потилиці.

- Але ж це безумство.

- Забирайся, поки тобі не влетіло по шиї, - попередили дикуни. - Іди-іди... Ач!

В цю мить трапилось щось незвичайне: в човен стрибонув колишній шеф поліції, Понеділок на ім'я, й закричав

- Прощайте, хлопці! Я не зраджу свого доброго професора.

Віл'ям Вокс поцілував Понеділка, підніс вітрило вгору і, коли човен рвонувся вперед, показав дикунам кулака.

Дикуни зареготали, обтерли спітнілі лоби й з полегшенням зітхнули як люди, що скинули з плечей стопудовий тягар.

Довго стежили вони радісними очима за професоровим човном, що поволі зменшувався, доки не злився з далеким синім обрієм.

Потім дружно заіржали й помчали руйнувати шинки, в'язницю, поліцію, церкви й добивати найбільш упертих поліцаїв.

ЧАСТИНА ТРЕТЯ. ДРУГИЙ ТРИУМФ ВІЛ'ЯМА ВОКСА

Доки чорношкірі повним келихом пили вільне дикунське життя, професор Віл'ям Вокс із Понеділком комфортабельно плив до берегів своєї країни на велетенському океанському пароплаві, що підібрав ученого та його вірного слугу в той час, коли вони знемагали від голоду й спраги на своєму потрощеному бурями суденці.

Дізнавшись про героїчні пригоди вченого, капітан наказав уквітчати каюту світового генія національними прапорами, а м'яке крісло Віл'яма Вокса в кают-компанії потопало в живих трояндах. Не кажучи вже про самого Вокса, навіть вірний Понеділок діставав від чужоземних графинь понад п'ятдесят цидулок на добу.

День повернення професора на батьківщину було офіційно оповіщено за день

національного свята.

Припинили роботу всі заклади й установи.

Зустрічати пароплав зібралися мільйонні юрби народу.

Від захопленого ревіння блискучої оциліндреної юрби вилетіли шибки в найближчих небоссягах.

Був вітряний день, і з голови містера Вокса злетів капелюх. Ця, по-суті, незначна пригода спричинилася до покалічення восьми чоловіка і вбивства хлопчиська-газетяра, – кожний-бо, не жаліючи життя, боровся за високу честь – вручити професорові високоповажний капелюх.

Двом кінооператорам потрошили ноги, а репортерів найбільшої щоденної газети вивернули щелепи.

Найліпша автомобільна фірма тут-таки, на очах мільйонних юрб, подарувала містеру Воксу єдиний в світі автомобіль-блискавку.

Коли мотор рушив, юрба рвонулась навздогін, вітаючи оглушливими зойками людину, що з неї пишалася нація. Чепурні леді зривали з себе манто вартістю не менш 20 000 доларів і застиляли ними шлях професорового авта. А одна дама, колишня російська князівна, нині власниця будинку побачень, своєю власною персоною кинулась під колеса машини, крикнувши, що вона не дозволить, щоби мотор цієї геніальної людини торкався своїми шинами брудного бруку.

Якомусь сенаторові пощастило виключити автомобільний мотор, і юрба власноручно мчала вулицями автомобіль Вокса з хуткістю не менше сімдесяти п'яти кілометрів на годину.

За дві години сорок дві хвилини всі кінотеатри тріщали від галасливих гудючих юрб, демонструвався видатний бойовик, шедевр світової кінематографії.

Лікарів, спеціалістів на горлові хвороби, геть шматували зграї захриплих від крику газетярів.

– Прибув безвісти загиблий учений, славнозвісний професор...

– Хто?

– Містер...

– ?

– Віл'ям...

– ?

Вибухом:

– Вввокс!!!

Газетна вакханалія тривала, проте, тільки до четвертої години дванадцяти хвилини дня, коли на знак протесту проти хижацько-імперіалістичної політики уряду застрайкували друкарі. До друкарів приєднались кінематографісти, і кінотеатри почали обслуговувати члени "Національного Об'єднання Штрейкбрехерів".

О сьомій годині тридцять чотири хвилини вечора на хмарах спалахнули велетенські кіноплакати:

"НОВА АТЛАНТИДА"

Стій! Чекай! Увага!

СМЕРТЬ

таємницям.

Професор Віл'ям Вокс узяв ванну

і сьогодні

о 7 год. 59 хв. вечора

виступає

В ВЕЛИКОМУ РЕСПУБЛІКАНСЬКОМУ ТЕАТРІ

з доповіддю:

НОВА АТЛАНТИДА - ОСТРІВ ЦИПАНГО.

Ціни від 600 доларів.

З пошаною

Східний видовищний трест.

Уповноважений Джон Болван.

З сьомої години сорока хвилин вечора квитки продавалися перекупцями по 15 000 доларів, а трохи згодом головний механік театру одержав від директора Компанії Південних Діамантових Копалень 23 000 доларів за право постояти під час доповіді в електробудці.

Віл'яма Вокса винесли на сцену: пан Президент Академії Наук; його товариш Невідмінний Секретар Академії і спеціально командирований урядовий агент.

Дванадцять дам найвищого кола на власних атласових ручках доставили до театру містера Понеділка, що встиг уже скуштувати солодких плодів цивілізації.

Але саме в ту мить, коли професор у супроводі сановників і членів Академії прямував до бенкетної зали, трапилась несподівана пригода: юрба шляхетних дам і дівчат перегородила шлях містеру Понеділкові, блискавично вхопила його в обійми й потягла до найближчого шантану. Понеділок спочатку скажено пручався, опинався, але згодом у запашних пружних обіймах зрозумів, що тільки дурень може вважати такі пригоди за прикрість.

В окремому кабінеті почесні дами пильно й уважно досліджували біцепси й старанно вивчали зуби чорношкірого героя. Юні леді мало не падали непритомні під пекучими поглядами дикуна. Понеділок поводився зі зворушливою наївністю: він добродушно ляпав долонями по дамських і дівочих спинах, грайливо щипав декольтовані частини прекрасних біломармурових тіл і ввесь час намагався спробувати їх на смак.

Це викликало нову бурю захоплення.

ВЕРХІВ'Я СЛАВИ

Містер Віл'ям Вокс став національним героєм.

Важко було в цілій країні відшукати таке місце, де не було б портрета містера Вокса. Його можна було бачити в газетах, у журналах, на сірникових і цигаркових

коробках, на медальйонах – на грудях молоденьких дівчат, у вітринах, на тротуарах, у кіно, на хмарах, на підшвах модних черевиків, над ліжком молодого подружжя, на вмивальниках, по актових залах усіх установ, шкіл, бюр.

Коли містер Вокс у крамниці або ресторані виймав гаманець, щоб заплатити, – хазяїн незмінно вважав це невинне бажання за особисту образу.

– Даруйте, професоре... Такі люди не повинні платити. Прошу вас не ображати нашу фірму й мене, стару людину, і дозвольте на ознаку особливої вашої до нас прихильності надіслати вам додому яко подарунок тридцять тисяч найкращих гаван...

Ім'ям Віл'яма Вокса назвали половину всіх вулиць столиці, і приїжджі раз-у-раз зазнавали серйозних неприємностей, бо на кожному кроці натикались на вулицю Віл'яма Вокса.

– Скажіть, де тут Національний Банк?

– Метрополітеном по вулиці Вокса, 4, потім ліворуч, на розі вулиці Вокса, 22, пройти три квартали, і праворуч, на розі вулиці Вокса, 12 і вулиці Вокса, 51 побачите колишній Національний Банк, нині – Банк імени Віл'яма Вокса.

Всі газети, навіть офіціози, щоденно друкували на другій сторінці:

Бюлетень

проф. Віл'яма Вокса.

Температура 36,7.

Снідав добре.

Легкий нежить.

Пише 32 сторінку

підкорення о. Ципанго.

Найталановитіші письменники стояли перед загрозою голодовки, бо видавництва нічого не хотіли друкувати, крім творів Вокса. Красне письменство занепало, бо видавці примушували літераторів писати виключно про Вокса або про те, що торкалося Вокса, інакше всі двері для них були закриті.

Один молодий поет насмілювався в своїх віршах критично поставитись до заслуг професора. Другого дня книзі юного літератора об'явили бойкот, а нещасний видавець укоротив собі віку. Професорова покоївка зібрала собі чималий капіталець, продаючи видавцям обривки промокального паперу з Воксового прес-пап'є. За допомогою люстерок спеціальні люди розшифровували кривулі й закарлючки на папері.

"Квінтесенція цивілізації в пілюлях від мігрені".

"Їсти треба для того, щоб пити, пити треба для того, щоб їсти".

Ці афоризми видавалися окремими книжками мільйонними тиражами, в дорогих оправах з осяччої шкіри. "Союз Християнської Молоди" виховував молоде покоління в дусі цих афоризмів, а критики робили собі кар'єру, коментуючи вищенаведені думки.

А професор невтомно працював над історією своєї подорожі, мало не щодня радився з урядовими агентами.

ДОЛЯ МІСТЕРА ПОНЕДІЛКА

В одне з вікон на сорок шостому поверсі невеличкого хмаросягу, фривольно посміхаючись, зазирнув місяць.

Допитливе світило обмацало своїм промінням коштовний пухнастий килим на підлозі, потім безглуздо встромило свій погляд у солідну емалеву дощечку, прибиту до дубових дверей з коридору до чекальні. Прочитавши напис на табличці, старий місяць раптом почервонів і, відплюнувшись, сховався за хмару.

На табличці стояло:

Зуболікувальний кабінет

д-ра ПОНЕДІЛКА.

Прийом 10-3 ночі.

Свіжа людина могла б подумати, що столицю спіткало небувале стихійне лихо – епідемія зубного болю. Здавалося, що найбільш ця пошесть буяла серед дам вищого кола, високого стану, переобтяжених титулами.

Біля таємних дверей стримано шелестіла величезна черга прекрасних дам.

Тут і там у тьмяному світлі блакитного ліхтарика виблискували чарівні іскорки діамантів, лунав стриманий стогін, містично білили пов'язки на ніжних матових щоках.

Раз-у-раз відчинялися двері докторського кабінету, звідти покvapливо вилітала вилікувана особа, і вслід за нею на порозі з'являвся сам доктор Понеділок у національному костюмі своєї країни; – навколо стегон рожева стрічка, спереду на ній – мережана жіноча хустинка і, як дань всемогутній культурі, – жовтогаряча краватка на шиї.

Дзвінка полохлива тиша заливала кімнату. Ледве чутний стогін захоплення лунав десь у темному кутку.

Доктор стомлено поводив каламутними очима і тихо виголошував:

– Номер сімнадцятий.

Черга стримано шамотіла, лікар зникав з пацієнткою за дверима, а десь угорі спалахувала світляна табличка:

17

Зі збільшенням цифри на табличці довжина прийому значно скорочувалась. Впуск і випуск відбувався майже без перерви.

– Номер двадцять другий, – виголосив працьовитий лікар.

Міс Ліліан Вокс, донька славнозвісного професора, прозвана репортерами "шедевром краси", зникла за важкими дверима докторського кабінету.

І тут трапилась подія, від якої кров зупинилась у жилах страждущих дам.

З кабінету долинув розпачливий вереск.

Двері відразу відчинились, і через прийомну прожогом пронеслась бліда як смерть міс Ліліан.

Дами вдерлись до кабінету і побачили там жахливу картину: містер Понеділок, важко дихаючи, нерухомо лежав на шкіряній лікарняній канапці.

Міс Ліліан тим часом скочила до свого авта й хрипко гукнула шоферові:

- Дев'ять Вокс-стріт, 247, помешкання 82. Максимальна хуткість, за розчавлених собак і людей ми платимо втричі.

Автомобіль загарчав, завив сиреною, рвонувсь вперед.

А в кабінеті містера Понеділка вже метушились медичні світила, клацали заслінки репортерських кодаків і квапливо шаруділи знімальні кіноапарати.

За п'ятнадцять хвилин екстрені видання газет метушливо сповіщали:

Нещасний випадок з д-ром Понеділком.

НА МЕЖІ СМЕРТИ.

ХТО ЙОГО ВРЯТУЄ?

Д-р Понеділок давно почував перевтому від напруженої роботи. Сьогодні о 2 г. 23 хв. ночі доктор зненацька знепритомнів. З ним трапився випадок хвороби, назву якої медичні світила ще й досі не можуть визначити.

Далі йшли інтерв'ю з професорами, світлиння анкети й повідомлення про те, що по всіх кіно сьогодні зранку демонструються подробиці нічного випадку.

В цей час Ліліан блискавкою влетіла до батьківського кабінету, кинулась на шию приголомшеному професорові і, вмиваючись гіркими сльозами, гукнула:

- Таточку! Спаси його... інакше я вкорочу собі віку не пізніше четвертої години ранку.

- Кого спасти, доню? - прорипів професор.

- Доктора Понеділка... О, небо! Чверть години тому з ним трапилось таке нещастя... таке нещастя...

І Ліліан, ссякаючись, кашляючи й ридаючи, оповіла батькові про те, що трапилось.

Професор почухав лисину й замислився.

- М-да... - заскрипів він. - Справа ясна. Йому треба зробити операцію відмолодження. Ради коханої доні я берусь за це діло.

***

Ще вдосвіта біля ґанку "Великої Національної Лікарні" вишикувались юрби блискучих чепурних автомобілів.

Їхні власниці прожогом вистрибували з моторів і зникали за величезними дубовими дверима.

Грандіозна чекальня не могла вмістити всіх, хто бажав бачити містера Понеділка.

О дев'ятій годині ранку блискуче зібрання чарівних декольте, діамантів, кулонів захвилювалось шаленим потоком: прострибнули чутки, що до лікарні везуть хворого.

За хвилину до операційної кімнати на ношах пронесли жалюгідну подобу лікаря Понеділка, двох орангутангів у клітках, якусь величезну шклянну грамофонну руру, одного цапа, кілька мікрофонів і два десятки знімальних кіноапаратів.

Скрізь по чекальні, серед блідих дам у жалобі, оскаженіло стрибали стурбовані репортери з кишеньковими радіоапаратами в руках.

Редакції газет безупинно приймали радіограми:

- Міс Джейн Портер була в тьмяно-зеленій сукні, з гофрованою тре-нувель на стегнах...

- Професор Віл'ям Вокс висловив надію на добрий кінець операції...

- Міс Ліліан Вокс перед початком операції кинулась на шию батькові і, ридаючи, продекламувала: "Задушіть ви мене чи задряпайте - перевагу віддам дикуну".

В повітрі повисла тривога. Юрба спинила подих.

З операційної кімнати вибіг з чашкою свіжої крові заклопотаний асистент. Він уже не повернувся назад, бо до нього блискавично підскочив агент Сполученого Радіотелеграфного Концерну, ткнув йому до рук зелено-червоний чек, зірвав з нього і вдягнув на себе халата, вхопив чашку свіжої крові - і вмить зник за дверима операційної.

Звідти зненацька долинули спочатку цапині, а згодом людські зойки. Дві дами знепритомніли. Навкруги коливалася уважна тиша, підкреслювана самотнім жіночим стогоном та цвіркотінням кіноапарата...

Скрипнули двері.

На порозі з'явився містер Вокс. Витер об халат окривавлені руки.

Юрба закам'яніла.

Шалено застрекотів кіноапарат.

- Прекрасні леді й хоробрі джентльмени! - проголосив Вокс. - Я щасливий, що можу сповістити вас: операція пройшла блискуче. За три дні доктор Понеділок буде здоровий.

Наче важка величезна кам'яна скеля раптом захиталась і з гуркотом обвалилась у море. Грім оплесків струсонув кам'яні мури лікарні. Стогін захоплення роздер тисячі прекрасних грудей. Оскаженілі репортери вхопились за радіоапарати.

- Покажіть нам його! Покажіть нам доктора Понеділка! - загуркотіла юрба.

На порозі показалися ноші з відмолодженим містером Понеділком.

Він оперся на лікоть і вклонився юрбі.

За хвилину ноші потонули в морі живих квітів.

ДЕРЖАВНА ЕКСПЕДИЦІЯ

В гавані під особистим доглядом містера Вокса квапливо готувалися до відплиття три пароплави.

Крім гарматних набоїв та рушниць, велетенські підйомні крани обережно спускали в чорні трюми речі першого вжитку, що повинні були довести дикунам користь цивілізації.

Тут були: мишачі пастки, англійська сіль, віск, емалеві горщики, касторка, парасольки, мозольна рідина, англійські пластири, зубочистки, кишенькові гребінці, американські бритви, образи, хрестики, пудра Коті й губні оливці.

Дві найкращі каюти-люкс взяли для себе міс Ліліан та її брат Фред: вони разом з батьком вирушали в далеку мандрівку.

Ліліан їхала з науковою метою: вона хотіла вивчити причини підвищення сердечної діяльності у білих жінок в присутності тубільців племені Понеділка.

– Я ненавиджу рафіновану культуру нашої країни, – говорила Ліліан репортерам. – Я хочу стати ближче до природи й присвятити себе дикунам племені нашого шановного доктора.

Фред, навпаки, прагнув чистого мистецтва: він, як маляр, хотів уловити й передати на полотні пекучий темперамент тропічних жінок.

Брат і сестра взяли з батька слово, що, приїхавши до дикунської країни, вони негайно дістануть для перших спроб по півсотні чорношкірих протилежної статі.

Прийшов день відплиття.

В королівському палаці влаштували прощальний раут на честь Вокса.

Тронна зала виблискувала орденами, зірками, золотими нашивками й молочними дамськими декольте.

Сліпучий гофмаршал, стукаючи жезлом, проплив по залі й протягом виголосив:

– Його величність...

За допомогою двох сановників до зали пропхалась гладка, вузьколоба, незграбна величність. З сопінням вона вместилася на троні й серед могильної тиші виголосила привітальну промову. Величність стільки мукала, акала, говорила так нудно й повільно, що між двома словами можна було в усіх подробицях згадати своє дитинство, молодість, перше голубе неповториме кохання і навіть скласти коротенького плану життя на найближчі п'ять років.

– Отже, – проскрипіла, нарешті, величність – скін...

Вокс тихенько пропхався до виходу, вийшов до коридору, викурив цигарку, повернувся до тронної зали і побачив, що на кінець королівської промови не спізнився.

– ...чив, – сказала величність.

Перша фаворитка короля, в чині генерал-адмірала, підбігла до вікна і граціозно махнула малесенькою ажурною хустинкою.

Вдарив грім салютів.

Загриміли десятки оркестрів.

Вокс урочисто дістав королівські грамоти.

ЕПІЛОГ. В КРАЇНІ ВЕЛИКИХ ОЗЕР

За двадцять день біля берегів дикунської країни об'якорились три військові пароплави.

Допитливі дикуни з радісним гигиканням відкрили берег і в одному з командирів пізнали містера Віл'яма Вокса.

– Здрастуй, чужоземче! – привітно гаркнули чорношкірі, – Як ся маєш? Як живеш? Ми живемо чудово: ні в'язниць, ні рабів, ні слуг, ніякої культури.

– Я вам покажу культуру, чорношкірі собаки! – крикнув Вокс у рупор.

– Якщо ти привіз культуру, – відповіли тубільці, – ми не пустимо тебе до нашої країни.

– Ах, так?!

За хвилину три гарматні випали струснули повітря.

Дикуни від панічного жаху кинулись урозтіч.

А коли Віл'ям Вокс для остраху наказав розстріляти на майдані одинадцять чорношкірих, – дикуни остаточно зрозуміли, що культура білих людей в своєму переможному тріумфі докотилась до їхньої країни.

Другого дня на пальмах розклеїли наказ про приєднання островів Ципанґо до метрополії, і знов, про всякий випадок, розстріляли двадцять чоловіка.

Після цього дикуни почали цілими валками переходити в християнську віру й голосно повторювати свіжу новину про те, що культура – благо, некультурність – лихо.

В країні з'явилася прекрасна дзвінка монета, вирости велетенські універмаги, в'язниці, фортеці, була організована чудесна, втішна для ока поліція. По рейках побігли пихкотливі поїзди, заспівали трамваї, відкрились банки, шинки, храми. За все подбали добрі білі люди.

Одне тільки скотарство не процвітає в цій країні, бо білі люди успішно заміняють в'ючну скотину чорношкірими.

Діди сумно похитують головами й тяжко зітхають:

– Прийшов кінець нашій країні...

Молодь кидає повні пекучої ненависти погляди на білосніжні котеджі білих людей і шепоче у відповідь:

– Кінець? Дурний ти, діду, – через те й верзеш таке. Ти чув про повстання наших біля Великих Озер?.. Це тільки початок.

Примітка

Твір Леоніда Кіндратовича Чернова (справжнє прізвище Малошийченко) "Пригоди професора Віл'яма Вокса на острові Ципанґо" представлено тут за публікацією у харківському журналі "УЖ" № 1 (3) 1929.